

Magdalena Głowacka

„Człowiek obok nas” – potencjał przekazu tekstów na blogu matki dziecka z zespołem Downa w osłabianiu praktyk dyskryminujących osoby z niepełnosprawnością

Artykuł podejmuje temat potencjału przekazu tekstów na blogu matki dziecka z zespołem Downa w kontekście osłabiania praktyk dyskryminacyjnych wobec osób z niepełnosprawnością. Zaprezentowane zostaje zjawisko dyskryminacji, praktyk dyskryminacyjnych, ich źródeł i skutków oraz możliwości ich niwelowania, ze szczególnym uwzględnieniem przekazu medialnego w tym kontekście. Badania przeprowadzone w celu ustalenia potencjału blogu polegały na analizie semiologicznej wpisów na nim zamieszczanych. Jej wynikiem było wyróżnienie trzech kręgów tematycznych mających znaczenie dla osłabiania praktyk dyskryminacyjnych wobec osób z niepełnosprawnością. Były to: podmiotowe traktowanie, uznawanie różnorodności i traktowanie osób z niepełnosprawnością jako aktywnych aktorów życia społecznego. Wskazano, czym różni się przekaz matki – autorki blogu – od społecznych uzgodnień dotyczących rozumienia niepełnosprawności, jakie praktyki dyskryminacyjne mogłyby ulec osłabieniu dzięki takiemu przekazowi oraz czy, a jeśli tak, to w jaki sposób może służyć to zmianie społecznej.

Słowa kluczowe: blog, niepełnosprawność, dyskryminacja, praktyki dyskryminacyjne, odpowiedzialność rodzicielska, odpowiedzialność społeczna

„The man next to us” – the potential of the transmission of texts on the blog of the mother of a child with Down syndrome in weakening practices discriminating against people with disabilities

The article deals with the potential of the transmission of texts on the blog of the mother of a child with Down's syndrome in the context of weakening discriminatory practices against people with disabilities. The phenomenon of discrimination, discriminatory practices, their sources and effects and the possibility of eliminating them are presented, with particular emphasis on the media message in this context. The research conducted in order to test the blog's potential consisted of a semiological analysis of the entries posted on it. Its result was the distinction of three thematic groups that are significant for the weakening of discriminatory practices against people with disabilities. They were: subjective treatment, recognition of diversity and treatment of people with disabilities as active actors of social life. It was shown how the message of the mother - the author

of the blog - differs from social agreements regarding the understanding of disability, what discriminatory practices may be weakened thanks to such a message, and whether, and if so, how it can serve social change.

Keywords: blog, disability, discrimination, discriminatory practices, parental responsibility, social responsibility

Wprowadzenie

W ostatnich latach coraz większym zainteresowaniem badaczy cieszą się blogi rodziców dzieci z niepełnosprawnością (Jarzębińska 2018, Walter 2016, Doroszuk 2014), ponieważ mają one szansę odpowiadać na potrzeby ich twórców i czytelników, m.in. potrzeby emocjonalne, tworzenia więzi, towarzystwa czy dostarczania przyjemności (Olcoń-Kubicka 2003: 9–10). J. Zielińska (2011) podkreśla, że blogi rodziców dzieci z niepełnosprawnością wśród różnych form działalności internetowej okazują się bardzo popularnym kanałem komunikacji, który z jednej strony może służyć jego twórcom jako swoista autoterapia, a z drugiej, odbiorcom jako źródło informacji oraz miejsce, gdzie młodzi rodzice mogą znaleźć wyjaśnienie dla ich emocji i uczuć (Zielińska 2011: 4–9).

Blogi ze względu na swoją wszechstronność mogą więc mieć potencjał w różnych sferach – z jednej strony stają się pomocne dla ich twórców, ponieważ mają oni szansę wypowiedzi, a z drugiej strony publikowane na nich wpisy mogą okazać się źródłem wiedzy, jak również istotnych wartości oddziałujących na pojawienie się zmiany społecznej. W niniejszym tekście przeprowadzono dyskusję nad potencjałem blogu matki dziecka z zespołem Downa w zakresie osłabiania praktyk dyskryminacyjnych wobec osób z niepełnosprawnością, co jest tematem wartym podejmowania, gdyż mimo różnorodnych działań dyskryminacja wobec tej grupy nie została zniwelowana (por. Cytowska 2012: 109–142).

Praktyki dyskryminacyjne wobec osób z niepełnosprawnością wyzwaniem dla twórców projektów ukierunkowanych na ich likwidowanie

Dyskryminacją jest traktowanie osoby przez inne podmioty, które nie ma uzasadnienia w normach prawnych i jest jednoznaczne z odbieraniem lub ograniczaniem wolności, utrudnianiem lub uniemożliwianiem korzystania z praw lub wymaganiami realizowania obowiązków nierespektowanych przez prawo (Winczorek 2000: 53). To pojęcie przejawia się w konkretnym działaniu, które może przyjąć postać praktyk dyskryminacyjnych: eksterminacji, segregacji, delegitymizacji, dewaluowania i dystansowania się. Eksterminacja opiera się na fizycznej

eliminacji grup osób. Segregacja to izolowanie konkretnych grup osób ze środowiska społecznego, co łączy się z życiem w gorszych warunkach. Delegitymizacja z kolei polega na odmawianiu praw pewnym grupom osób, które przysługują wszystkim. Odmowa tych praw jest legitymowana obowiązującym porządkiem prawnym. Dewaluowanie dotyczy upowszechniania prywatnych negatywnych przekonań o danej grupie. Dystansowanie się, jako najmniej oddziałująca praktyka, charakteryzuje się niewchodzeniem w bliskie, nieformalne relacje z osobami należącymi do konkretnej grupy oraz brakiem zaangażowania w jej problemy (Kowalik 1999).

Dyskryminacja może mieć swoje źródła w stereotypach i uprzedzeniach wobec danej grupy. Przejawy stereotypowego traktowania osób z niepełnosprawnością widoczne są w sferze aktywności zawodowej i edukacji (por. Kołaczek 2008: 5–6), opieki instytucjonalnej (por. Seweryn, Godula 2019) oraz życia codziennego (por. Nowak 2010: 14). W przypadku osób z niepełnosprawnością ciągle żywe są stereotypy rozumiane jako generalizacje dotyczące wszystkich osób z niepełnosprawnością, niezależnie od istnienia rzeczywistych różnic między poszczególnymi osobami (Białopiotrowicz, Kojkoł 2010: 185). Najbardziej popularne stereotypy dotyczące osób z niepełnosprawnością wskazała M. Chodkowska. Wymieniła wśród nich uznawanie osób z niepełnosprawnością za: nieużyteczne i nieprzydatne społecznie, ukarane za winę swoją lub swoich bliskich, naznaczone przez bogów, nieposiadające praw do samostanowienia o swoim życiu, agresywne i złośliwe, przynoszące wstyd rodzinie, odrzucone, nieszczęśliwe, godne politowania i współczucia (Chodkowska 2010: 14).

Istnienie stereotypów i uprzedzeń oraz ich przejawów w różnych obszarach życia wobec osób z niepełnosprawnością skutkuje pojawianiem się praktyk dyskryminacyjnych wobec nich. Zjawisko to jest niepożądane w świecie społecznym, toteż na przestrzeni lat podejmowano próby wprowadzania działań zapobiegających tym praktykom oraz wskazano psychospołeczne skutki zwalczania dyskryminacji. Pierwszym typem działań była normalizacja. Zakłada dostosowanie środowiska do osób z niepełnosprawnością tak, by mogły uczestniczyć w życiu społecznym w sposób jak najbardziej zbliżony do sposobu osób pełnosprawnych (Krause 2004). Wczesne działania ukierunkowane były na likwidację segregacji a psychospołecznym skutkiem tych działań mogła być jedynie troska społeczna (Kowalik 1999). Kolejnym działaniem było włączanie osób z niepełnosprawnością w główny nurt życia społecznego, co wiąże się z równym dostępem do wszelkich usług, z których korzysta się na co dzień. Przyniosły one efekty jedynie w stosunku do najbardziej drastycznych praktyk społecznych, jednak nie miały znaczenia w zwalczaniu tych najbardziej subtelnych (dewaluacji i dystansowania). Podjęto zatem próbę wprowadzenia integracji społecznej, czyli procesu nakierowanego na wspólne życie ludzi niezależnie od stopnia ich sprawności, skupiającego się na

wzajemnej akceptacji różnych grup osób. Niebagatelną rolę w tym zakresie przypisano mediom.

A. Hulek już na początku lat 80. XX wieku wskazał, iż środki masowego przekazu są znaczącym narzędziem odpowiadającym za miejsce osób z niepełnosprawnością w społeczeństwie, a w szczególności kształtowanie się postaw osób pełnosprawnych wobec tych z niepełnosprawnością (Hulek 1991: 17). Obecnie kwestie te podkreślane są także szeroko przez medioznawców. T. Globan-Klas (2004: 13–14) wskazuje, że ze względu na to, że media pełnią wiele funkcji to są cały czas obecne w życiu ludzi i mogą mieć znaczenie dla przekraczania stereotypów i uprzedzeń wobec osób z niepełnosprawnością. Świadomość ta powinna zatem oddziaływać na kreowanie wizerunku osób z niepełnosprawnością w mediach, jednak ciągle jest on schematyczny i stereotypowy, co oznacza z jednej strony prezentowanie osób z niepełnosprawnością jako cierpiących, biednych, smutnych, pozbawionych wsparcia lub z drugiej strony jako osób nieustannie pokonujących wszystkie przeciwności, budzących uznanie i podziw (Bieganowska 2005: 263–264). Na poziomie międzynarodowym zaczęto zwracać uwagę na istotność właściwej strategii ukazywania osób z niepełnosprawnością w mediach, na co niebagatelny wpływ miała Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych. Zgodnie z jej celem państwa, które ratyfikowały Konwencję są zobowiązane do podjęcia działań na rzecz podnoszenia społecznej świadomości w zakresie spraw dotyczących osób z niepełnosprawnością. Ratyfikacja Konwencji przyczyniła się do powstania różnych projektów polityki medialnej, które mają odpowiadać na jej zalecenia i cele. Można wśród nich wymienić projekt DARE czy projekt Media Równych Szans (Struck-Pregończyk 2013: 29). Ponadto polskie prawo, w myśl Ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2019 r. poz. 361 z późn. zm.), zakazuje dyskryminacji osób ze względu na niepełnosprawność w audycjach radiowych i innych przekazach medialnych. Współcześnie podkreśla się, że działaniem mogącym zapewnić osobom z niepełnosprawnością szacunek społeczny, który powinien być im przynależny z racji bycia człowiekiem, jest promowanie autonomii. Jest ono bezpośrednio związane z uznawaniem podmiotowości każdego człowieka i możliwości decydowania o sobie samym (Wlazło 2015: 45). Działanie to S. Kowalik (1999) wiąże z likwidowaniem praktyki dystansowania się wobec osób z niepełnosprawnością.

Na przestrzeni lat powstały różne badania i projekty polityki medialnej sprzyjające przekraczaniu fałszywych przekonań o osobach z niepełnosprawnością. Zorganizowano kampanię społeczną „Praca dla każdego niepełnosprawnego – kampania medialna”, która promowała ważność i wartościowość zatrudniania osób z niepełnosprawnością. Po jej przeprowadzeniu zrealizowano badanie, które ukazało, że postawy pracodawców i pełnosprawnych współpracowników odnośnie do współdziałania z osobami niepełnosprawnymi nie zmieniły się, nadal

pozostają przychylnie, a osoby z niepełnosprawnością od momentu rozpoczęcia kampanii były zatrudniane przez badanych pracodawców (Januszek 2006). Inne badanie polegało na analizie dwóch bajek telewizyjnych: „Reksio” i „Clifford”. Za pomocą programów skierowanych do najmłodszych odbiorców poruszano temat niepełnosprawności w sposób naturalny, niewymuszony i bliski dzieciom, co pozwoliło na nieinwazyjne wprowadzenie ich w ten świat, o którym na co dzień się nie mówi (Majer, Nawrocka 2017). Z kolei analiza filmów rysunkowych dla dzieci pod kątem sposobu ukazywania niepełnosprawności doprowadziła do wniosku, iż bohater z niepełnosprawnością ukazywany jest w części filmów w sposób stereotypowy – jako cierpiący, ale przewyżczający przeciwności, a w części odmienny, to znaczy, że przedstawia się bohatera z niepełnosprawnością jak każdego innego i tym, co najbardziej istotne w jego kreacji jest osobowość a nie niepełnosprawność (Więckowska 2010). Warto również dodać, iż istotnym dla niwelowania stereotypów a co za tym idzie likwidowania praktyk dyskryminacyjnych wobec osób z niepełnosprawnością, stał się program TTV *Down the road. Zespół w trasie*, w którym zaprezentowano przygody uczestników z zespołem Downa podczas ich największej podróży w życiu. Wysoka oglądalność programu świadczy o tym, że informacje o osobach z niepełnosprawnością mogą dotrzeć do szerokiego grona odbiorców, a to z kolei może oddziaływać na sposób postrzegania osób z niepełnosprawnością w ogóle przez osoby oglądające ten program (<https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/down-the-road-zespol-w-trasie-hitem-ttv-540-tys-widzow>, dostęp: 06.07.2021).

Dotychczasowe badania (m.in. Doroszek 2014, Walter 2016) blogosfery rodziców dzieci z niepełnosprawnością pozwoliły dostrzec, iż dociekania te mogą mieć znaczenie w kontekście budowania zmiany społecznej. Pisanie blogu przez rodzica dziecka z niepełnosprawnością może być przejawem odpowiedzialności rodzicielskiej łączącej się z odpowiedzialnością społeczną. Pierwszą rozumie się jako świadomość roli macierzyńskiej i ojcowskiej, których realizowanie jest ważne z punktu widzenia opiekuńczej, wychowawczej i socjalizacyjnej działalności rodziców wobec dziecka. Przejawia się ona w jego podmiotowym traktowaniu, promowaniu postawy akceptującej i uznawania praw dziecka (Cudak 2010: 82–84). Z kolei odpowiedzialność społeczna to z jednej strony odpowiedzialność za wykonanie konkretnych czynności odpowiedzialnych w znaczeniu społecznym, a z drugiej odpowiedzialność za niewykonanie czegoś, co okazałoby się niewłaściwe (Sadowska 2013: 52). Kwestia odpowiedzialności jest istotnym elementem życia rodzin, w których pojawiło się dziecko z niepełnosprawnością. Początkowo może ona dotyczyć odpowiedzialności za niepełnosprawność i stawać się powodem obwiniania osób trzecich, jednak może się ona przejawiać w odpowiedzialności za dziecko – jego edukację, sprawność, poczynione postępy. Świadomość rodzicielskiej odpowiedzialności przyczynia się do praktycznego działania na rzecz

osób z niepełnosprawnością przy jednoczesnym włączaniu w te działania społeczeństwa, co z kolei buduje odpowiedzialność społeczną.

Metoda badań

Projekt badawczy skoncentrowany jest na badaniu przestrzeni internetowej – ściślej – na badaniu blogu rodzicielskiego „Człowiek obok nas” Olgi Komorowskiej – matki dorosłej kobiety z zespołem Downa¹. Blog jest elementem kultury, toteż jego treść stanowi reprezentację jednego ze sposobów konstruowania życia osoby z niepełnosprawnością. Celem przeprowadzonego badania była ocena blogu „Człowiek obok nas” w zakresie potencjału jego przekazu w osłabianiu praktyk dyskryminacyjnych (zwłaszcza praktyki dystansowania się) wobec osób z niepełnosprawnością. Aby móc osiągnąć zamierzony cel postawiono pytania badawcze: Czym różni się przekaz matki – autorki blogu – od społecznych uzgodnień dotyczących rozumienia niepełnosprawności, jakie praktyki dyskryminacyjne mogą ulec osłabieniu dzięki takiemu przekazowi oraz czy, a jeśli tak, to w jaki sposób może to służyć to zmianie społecznej?

Blog „Człowiek obok nas” składa się z sześciu zakładek, które widnieją po otworzeniu strony głównej: blog, podcasty, poznaj Agatę, kontakt, o mnie, ankieta. Najbardziej obszerną jest zakładka „blog”. Tutaj autorka podzieliła swoje wpisy na następujące kategorie: „Życie w garści” (47 wpisów), „Zespół Downa” (36 wpisów), „Sprawy macierzyństwa” (10 wpisów), „Szczęście jest tak blisko” (6 wpisów), „Moje wywiady” (30 wpisów), „Moje opowiadania” (4 wpisy), „Migawki” (33 wpisy). Nazwy poszczególnych wątków, ale szczególnie ich treść, wskazują na to, iż blog ten nie jest *stricte* zorientowany na niepełnosprawność, problematykę zespołu Downa czy macierzyństwa, jednak zawiera wiele innych wątków, które dla autorki są ważne. Analizie poddano wpisy dotyczące niepełnosprawności i zespołu Downa.

Metodę badawczą dobrano w oparciu o przegląd różnych metod służących badaniu przestrzeni internetowej (Kozinets 2012) uznając, iż najlepszą ze względu na badany aspekt będzie metoda oparta na semiologii. W rozumieniu F. de Saussure’a semiologia jest nauką, która bada życie znaków w obrębie życia społecznego (Lisowska-Magdziarz 2019: 26–27), a blog matki osoby z zespołem Downa wpisuje się w szeroko pojętą problematykę życia społecznego. Mając na uwadze, iż teksty na blogu stanowią główny element analiz należy podkreślić, iż ich rozu-

¹ Przedstawione w niniejszym opracowaniu ustalenia wykorzystują badania własne realizowane w ramach pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem dr hab. Sławomiry Sadowskiej, prof. UG na temat „Człowiek obok nas” – potencjał przekazu blogu matki dziecka z zespołem Downa w osłabianiu praktyk dyskryminacyjnych wobec osób z niepełnosprawnością, IP UG, Gdańsk 2021.

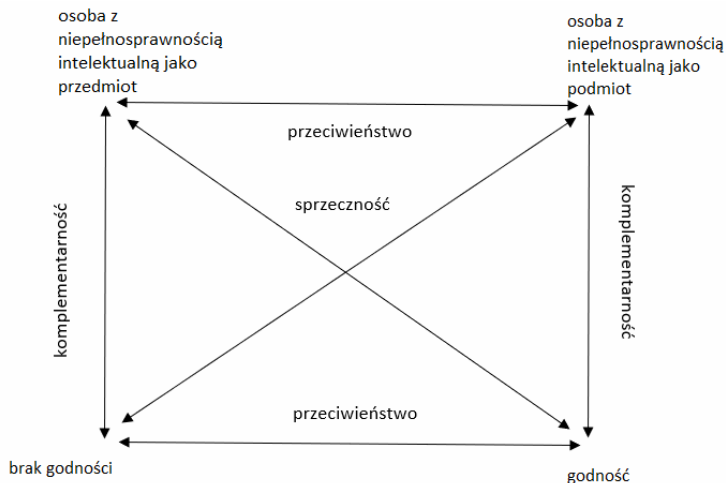
mienie i interpretacja może zachodzić na poziomie dosłownym oraz eksplicytnych znaczeń tekstu, co pozwala ujawnić cele, wartości, założenia czy przekonania nadawcy, których nie chciał on przekazać w bezpośredni sposób (Lisowska-Magdziarz 2019: 75–77). Narzędziem, które było inspiracją do odczytywania i interpretowania tekstów był kwadrat semiotyczny. Cztery rogi kwadratu przypisują konkretnym pojęciom odpowiednią pozycję. Górna część skupia się na głównej opozycji, a dolna prezentuje opozycje, które są wyrażone za pomocą zaprzeczenia i mieszczą w sobie wszystko poza pojęciem z górnej części. Przykładem głównej opozycji może być dyskryminacja – tolerancja, zatem dolną opozycję stanowić będzie niedyskryminacja – nietolerancja (Niewiadomy 2017: 135–136).

Wyniki badań: potencjał tekstów pisanych na blogu „Człowiek obok nas” w zakresie osłabiania praktyk dyskryminacyjnych wobec osób z niepełnosprawnością

Analiza wszystkich wpisów dotyczących niepełnosprawności i zespołu Downa na blogu „Człowiek obok nas” pozwoliła wyróżnić trzy kręgi tematyczne mające znaczenie dla osłabiania najbardziej subtelnych praktyk dyskryminacyjnych, tj. dewaluowania i dystansowania się. Dotyczą one podmiotowego traktowania osób z niepełnosprawnością, uznawania różnorodności oraz traktowania osób z niepełnosprawnością jako aktywnych aktorów życia społecznego.

Pierwszym kręgiem tematycznym jest podmiotowe traktowanie osób z niepełnosprawnością. Warto zauważyć, że podmiotowe traktowanie sprzyja integracji społecznej, która jest jednym z typów działań zapobiegających dyskryminacji. Zobrazowaniem tego kręgu tematycznego są teksty: „Dzień Godności”, „Dlaczego tak ważna jest możliwość wyboru”, „Zespół Downa vs. down”.

Wpis „Dzień Godności” (<https://olgakomorowska.pl/home/zespol/364-godnosc.html>, dostęp: 25.03.2021) podkreśla odmienne traktowanie osób z niepełnosprawnością przez osoby pełnosprawne. Autorka zwraca uwagę, iż często zapomina się, że osoby z niepełnosprawnością odczuwają różne emocje, mają swoje pasje, marzenia i problemy. Na dowód tego przytacza różne sytuacje z życia codziennego, które obrazują zapomnianie o tym, iż osoby z niepełnosprawnością tak jak wszyscy ludzie powinny być traktowane z godnością a często zdarza się, że społeczeństwo nie uznaje ich godności. Końcowa część wpisu jest szczególnym zwróceniem uwagi na to, że sposób traktowania osób z niepełnosprawnością przez ich najbliższych jest kluczowy dla budowania świadomości społecznej w zakresie poszanowania godności osób z niepełnosprawnością, co obrazuje kwadrat semiotyczny (por. rys. 1).

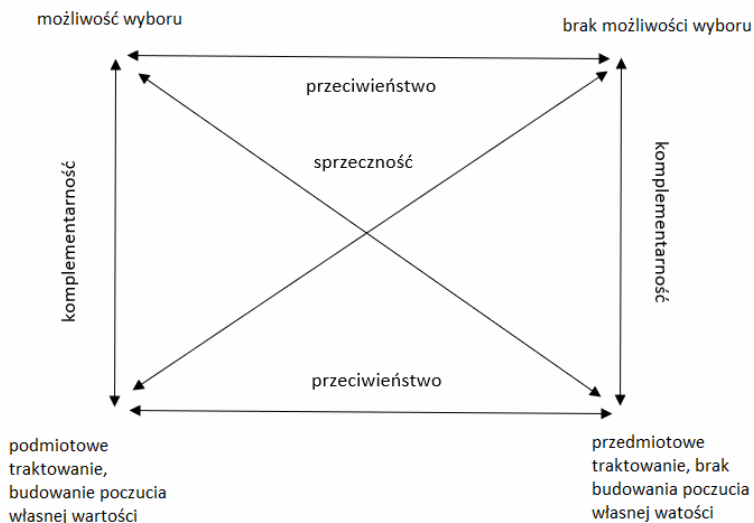
Rysunek 1. Kwadrat semiotyczny na podstawie wpisu na blogu pt. „Dzień Godności”

Źródło: opracowanie własne.

Relacje przeciwieństw ukazują, że osobę z niepełnosprawnością można traktować jako przedmiot lub jako podmiot i w związku z tym można uznawać jej godność lub nie. Relacje sprzeczność z kolei są zobrazowaniem związków, które nie mogą zaistnieć, ponieważ przedmiotowe traktowanie wyklucza poszanowanie godności a nieposzanowanie godności osoby z niepełnosprawnością dyskredytuje traktowanie jej jako podmiotu. Kwadrat pozwala zauważyć relacje komplementarną niepożądaną w świecie społecznym, czyli osoba z niepełnosprawnością intelektualną jako przedmiot i brak godności oraz pożądaną, tzn. osoba z niepełnosprawnością intelektualną jako podmiot i godność.

Wpis „Dlaczego tak ważna jest możliwość wyboru” (<https://olgakomorowska.pl/home/zespol/344-potrzeba-wyboru.html>, dostęp: 25.03.2021) podkreśla ważność posiadania możliwości decydowania o samym sobie. W kontekście osób z niepełnosprawnością Olga Komorowska skupia kwestię decyzyjności na sprawach, które dotyczą codziennego życia tych osób. Ponadto ważne jest, aby podkreślić, iż podejmowanie decyzji dotyczących zwykłych spraw jest istotne w przypadku osób z niepełnosprawnością, gdyż często nie mają one innej możliwości podejmowania życiowych decyzji, np. dotyczących wyboru szkoły, pracy, miejsca zamieszkania. Możliwość podejmowania samodzielnych decyzji jest przejawem podmiotowego traktowania oraz ma szansę przyczynić się do budowania poczucia własnej wartości. Konsekwencje posiadania możliwości podejmowania decyzji ukazuje kwadrat semiotyczny (por. rys. 2).

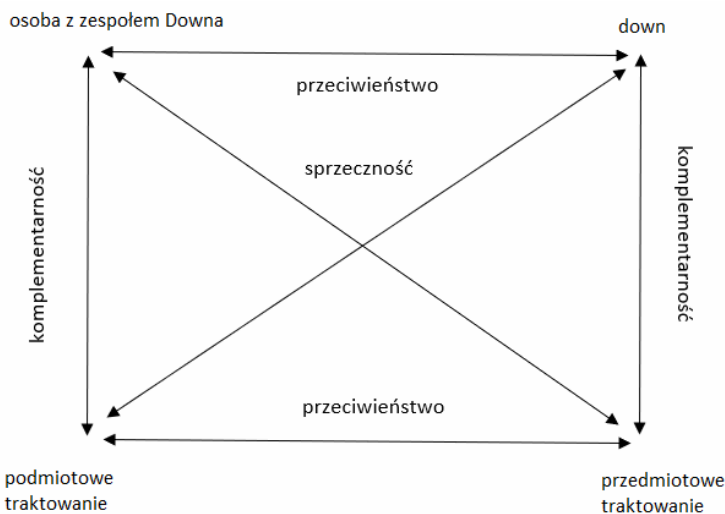
Rysunek 2. Kwadrat semiotyczny na podstawie wpisu na blogu pt. „Dlaczego tak ważna jest możliwość wyboru”

Źródło: opracowanie własne.

Relacje przeciwieństw tworzą możliwość i brak możliwości wyboru oraz podmiotowe traktowanie, budowanie poczucia własnej wartości i przedmiotowe traktowanie i brak budowania poczucia własnej wartości. Z kolei relacje sprzeczności ukazują, iż możliwość wyboru stoi w opozycji do przedmiotowego traktowania i braku budowania poczucia własnej wartości, podobnie jak brak możliwości wyboru wyklucza podmiotowe traktowanie, budowanie poczucia własnej wartości. Warto podkreślić, iż relacja komplementarna brak możliwości wyboru i przedmiotowe traktowanie i brak budowania poczucia własnej wartości jest niekorzystna dla osób z niepełnosprawnością a relacja możliwość wyboru i podmiotowe traktowanie, budowanie poczucia własnej wartości może mieć pozytywne skutki dla osób z niepełnosprawnością.

Tekst „Zespół Downa vs. down” (https://olgakomorowska.pl/home/zespol/333-list_suchcicy.html, dostęp: 25.03.2021) jest odpowiedzią na wywiad udzielony przez Państwa Suchcickich prowadzących Stowarzyszenie Rodzin i Opiekunów Osób z Zespołem Downa „Bardziej Kochani”, z którego można wywnioskować, iż mówienie o osobie z zespołem Downa „down” jest akceptowalnym sposobem ich określania, z czym nie zgadza się Olga Komorowska. Autorka blogu argumentuje swoje zdanie, wskazując, iż określenie „down” odnosi się do cechy a nie osoby, toteż uprzedmiotawia osoby z zespołem. Ponadto jest ono kojarzone negatywnie, co wynika z wypowiedzi A. Suchcickiego, iż down to: „coś wadliwego, porypanego, spieprzonego”. Blogerka zaznacza, że sposób wypowiedzania się

osób najbliższych o osobach z zespołem Downa jest istotny w postrzeganiu ich przez społeczeństwo. Kwestię dobierania odpowiednich określeń wobec osób z zespołem Downa i konsekwencji tego można ukazać za pomocą kwadratu semiotycznego (por. rys. 3).

Rysunek 3. Kwadrat semiotyczny na podstawie wpisu na blogu pt. „Zespół Downa vs. down”

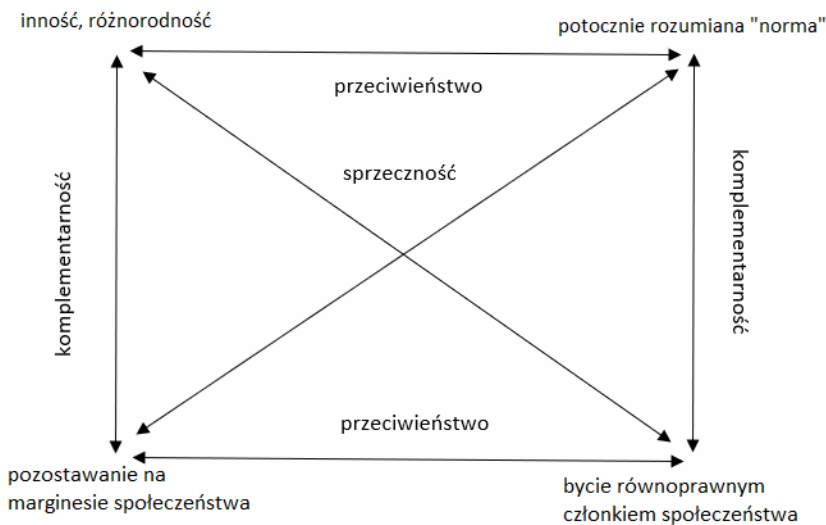
Źródło: opracowanie własne.

Analiza tekstu i kwadratu prowadzi do wniosku, iż sformułowanie „osoba z zespołem Downa” i „down” są wobec siebie przeciwne. Pierwsze z nich podkreśla ważność osoby a zespół Downa jest jedną z jej cech, natomiast drugie zwraca uwagę tylko na posiadanie zespołu Downa. Przeciwne w tym przypadku są wobec siebie podmiotowe i przedmiotowe traktowanie. Używanie określenia „osoba z zespołem Downa” tworzy komplementarną relację z podmiotowym traktowaniem i stoi w opozycji do przedmiotowego traktowania. Z kolei określenie „down” tworzy niepożądaną relację komplementarną z przedmiotowym traktowaniem i jest sprzeczne z podmiotowym traktowaniem.

Kolejnym kręgiem tematycznym jest uznawanie różnorodności, które zakłada zgodę na funkcjonowanie w społeczeństwie ludzi odmiennych pod różnymi względami. Idea akceptacji i tolerancji różnorodności może mieć znaczenie w osłabianiu praktyk dyskryminacyjnych, a zobrazowaniem tego są teksty: „Inności i poczucie własnej wartości – kilka słów” oraz „Kim Ty tak naprawdę jesteś”.

We wpisie „Inności i poczucie własnej wartości – kilka słów” (<https://olgakomorowska.pl/home/zespol/352-poczucie-wartosci.html>, dostęp: 27.03.2021) autorka

zwraca uwagę na to, że osoby z niepełnosprawnością mają utrudnione budowanie poczucia własnej wartości, ponieważ trudniej im czegoś dokonać oraz dlatego, że trudniej jest im poradzić sobie z ocenianiem przez innych. Olga Komorowska zauważa jednak, że pomocne może być uznanie różnorodności jako czegoś wartościowego i naturalnego. Okazuje się, że społeczeństwo coraz częściej i łatwiej umie zrozumieć czyjąś odmienność dotyczącą różnych sfer, ale nadal ma problem z akceptacją różnorodności wynikającej z niepełnosprawności. Przemyslenia autorki blogu skłaniają do zestawienia inności i różnorodności z potocznie uznawaną normą oraz przynależność społeczną osób wpisujących się w te kategorie, co zostało ukazane na kwadracie semiotycznym (por. rys. 4).

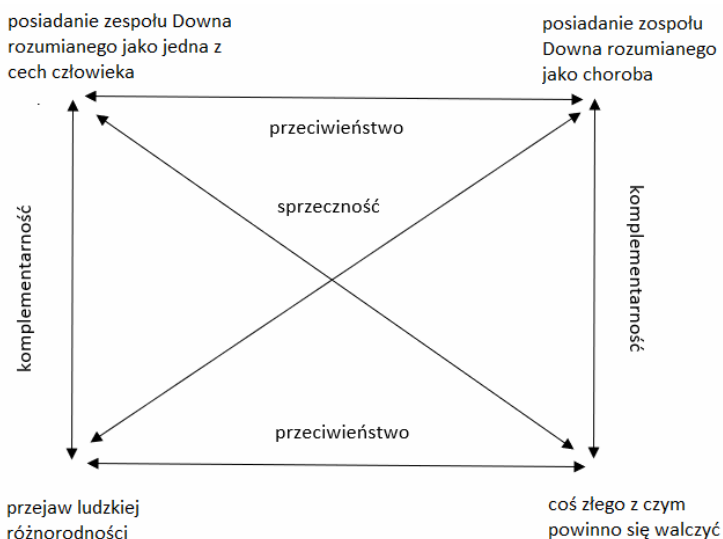
Rysunek 4. Kwadrat semiotyczny na podstawie wpisu na blogu pt. „Inność i poczucie własnej wartości – kilka słów”

Źródło: opracowanie własne.

Analizując kwadrat semiotyczny można zauważyć, że inność, różnorodność i potocznie rozumiana „norma” oraz pozostawanie na marginesie społeczeństwa i bycie równoprawnym członkiem społeczeństwa tworzą relacje przeciwieństw. Niemożliwa w potocznym rozumieniu jest przynależność do kategorii inność, różnorodność i bycie równoprawnym członkiem społeczeństwa, jednak jest to pożądanym stanem rzeczy. Z kolei pozostawanie na marginesie społeczeństwa jest sprzeczne z mieszczeniem się w potocznie rozumianej „normie”. Relacja komplementarna inność, różnorodność i pozostawanie na marginesie społeczeństwa oraz pozostawanie w relacji przynależności do potocznie rozumianej „nor-

my” z byciem równoprawnym członkiem społeczeństwa obrazuje aktualną sytuację społeczną w odniesieniu do wymienionych kategorii.

Kolejny wpis w obszarze uznawania różnorodności „Kim Ty tak naprawdę jesteś” (https://olgakomorowska.pl/home/zespole/256-kim_jestes.html, dostęp: 29.03.2021) porusza kwestię naznaczania i etykietowania osób z zespołem Downa ze względu na nadanie temu zespołowi nazwy, która kojarzy się z czymś, co idzie w dół. Nazwa i skojarzenie z nią związane może prowadzić do stereotypowego traktowania osób z zespołem Downa i uznawania ich za słabszych. Autorka podkreśla wartość różnorodności ludzi i ważność zmiany myślenia o niej jako czymś pozytywnym. Zaznacza, że zespół Downa tak samo jak jakakolwiek inna cecha jest przejawem ludzkiej różnorodności a nie określeniem definiującym człowieka, co zostało ukazane na kwadracie semiotycznym (por. rys. 5).

Rysunek 5. Kwadrat semiotyczny na podstawie wpisu na blogu pt. „Kim Ty tak naprawdę jesteś”

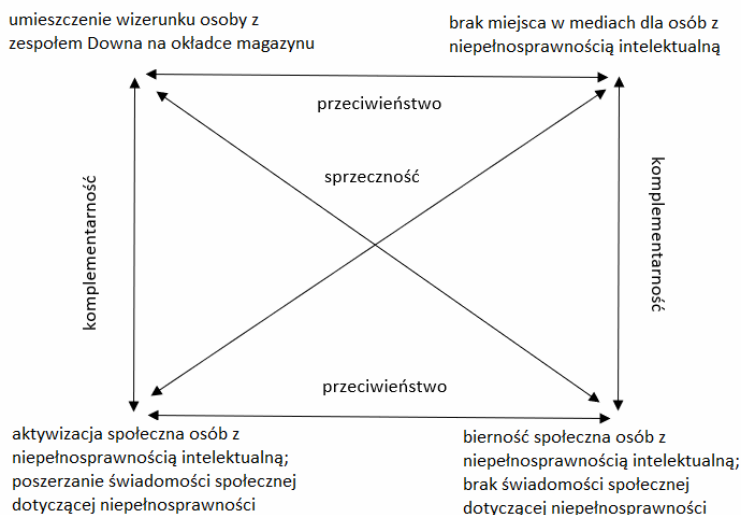
Źródło: opracowanie własne.

Analizując kwadrat można dostrzec, że relacje przeciwieństw ukazują z jednej strony aktualne spojrzenie na posiadanie zespołu Downa przez pryzmat choroby i traktowanie go jako czegoś złego, z czym powinno się walczyć, a z drugiej strony sposób pojmowania zespołu pożądany dla osłabiania praktyk dyskryminacyjnych i wspierany przez autorkę. Relacje sprzeczności ukazują, iż jeśli uznaje się zespół Downa za chorobę to nie uważa się go jako przejaw ludzkiej różnorodności, a gdy posiadanie zespołu Downa postrzegane jest jako jedna z cech człowieka to nie chce się z nim walczyć. Komplementarna relacja dotycząca rozumienia

zespołu Downa jako choroby zakłada, że chce się z nią walczyć i jest niekorzystna w zakresie osłabiania praktyk dyskryminacyjnych, natomiast korzystna może być relacja między uznawaniem zespołu Downa za jedną z cech człowieka będącej przejawem ludzkiej różnorodności.

Osoby z niepełnosprawnością jako aktywni aktorzy życia społecznego to ostatnim krąg tematyczny analizowanych tekstów. Ukazują one aktywne działania, które mają szansę prowadzić do osłabiania praktyk dyskryminacyjnych wobec osób z niepełnosprawnością. Egzemplifikacją tego pola są teksty: „Jesteśmy w Together Magazyn”, „Agata modelką na pokazie mody”, „Piękno jest w każdym z nas”.

Pierwszy z wpisów „Jesteśmy w Together Magazyn” (https://olgakomorowska.pl/home/zespol/378-together_magazyn.html, dostęp: 08.04.2021) jest relacją z sesji zdjęciowej i wywiadu udzielonego przez autorkę blogu i jej córkę dla magazynu, która podkreśla znaczenie prezentowania wizerunku osób z niepełnosprawnością w mediach. Blogerka uznaje, że magazyn zapraszając ją i jej córkę na okładkę wykazał się odwagą, ponieważ niepełnosprawność nie jest tematem medialnym. Ponadto wystąpienie kobiet w czasopiśmie sprzyja łamaniu stereotypów i budowaniu akceptującego i otwartego społeczeństwa wobec osób z niepełnosprawnością. Podjęcie się tego tematu przez Magazyn poszerza również świadomość społeczną w tym zakresie, co można ukazać na kwadracie semiotycznym (por. rys. 6).

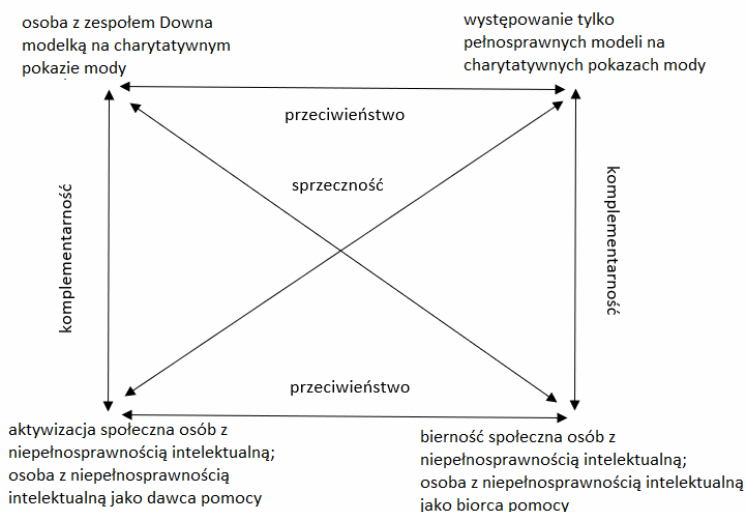

Rysunek 6. Kwadrat semiotyczny na podstawie wpisu na blogu pt. „Jesteśmy w Together Magazyn”

Źródło: opracowanie własne.

Relacje przeciwieństw ukazują dwa bieguny działań i ich konsekwencji w postaci relacji komplementarnych. Wizerunek osoby z zespołem Downa na okładce magazynu sprzyja bowiem aktywizacji społecznej osób z niepełnosprawnością i poszerzaniu aktywności społecznej a brak miejsca dla osób z niepełnosprawnością w mediach prowadzi do społecznej bierności tych osób i braku świadomości społecznej o niepełnosprawności. Warto zauważyć, iż relacje sprzeczności ukazują działania i konsekwencje, które nie mogłyby wystąpić jednocześnie – obecność osób z niepełnosprawnością w mediach wyklucza ich bierność i brak poszerzania świadomości społecznej a brak osób z niepełnosprawnością w przestrzeni medialnej jest w sprzeczności z ich aktywizacją społeczną i poszerzaniem świadomości społecznej.

Kolejny wpis z tego obszaru tematycznego „Agata modelką na pokazie mody” (https://olgakomorowska.pl/poznaj-agat%C4%99/369-agata_pokaz.html, dostęp: 09.04.2021) ukazuje łamanie stereotypu biernego niepełnosprawnego, który wyłącznie jest biorcą pomocy. Pokaz, w którym udział wzięła Agata – osoba z zespołem Downa, był zorganizowany przez Fundację „Aż sobie zazdroścę” na rzecz pacjentów Szpitala Psychiatrycznego dla Dzieci w Gdańsku, co jest jednoznaczne z tym, że osoba z niepełnosprawnością stała się dawcą pomocy dla innych, więc przełamała stereotyp. Wydarzenie to ponadto uświadomiło autorce blogu, ale również może ukazać jego czytelnikom, że działania podejmowane przez osoby z niepełnosprawnością mogą mieć znaczenie dla innych i dla ich własnego dobrego samopoczucia i rozwoju, co ukazano na kwadracie semiotycznym (por. rys. 7).

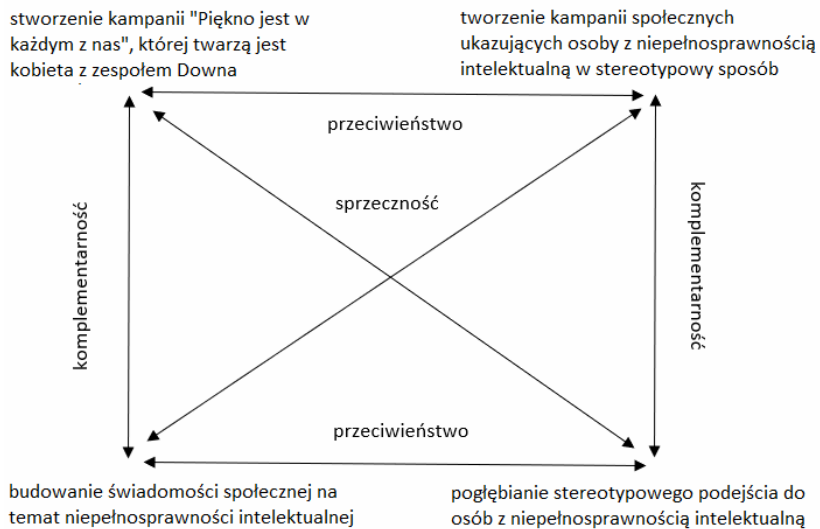
Rysunek 7. Kwadrat semiotyczny na podstawie wpisu na blogu pt. „Agata modelką na pokazie mody”

Źródło: opracowanie własne.

Relacje przeciwieństw wynikają z zestawienia ze sobą rzeczywistych działań – bycia modelką wspierającą dziecięcy szpital psychiatryczny a równocześnie bycia osobą z niepełnosprawnością ze stereotypowymi działaniami – wyłącznie osoba pełnosprawna może udzielać się charytatywnie na rzecz innych. Relacje sprzeczności wykluczają możliwość bycia modelem z niepełnosprawnością i bierność tych osób oraz odbieranie ich wyłącznie jako biorców pomocy, a uczestnictwo tylko pełnosprawnych modeli w charytatywnych pokazach mody jest sprzeczne z aktywizacją społeczną osób z niepełnosprawnością i odbieraniem ich jako dawców pomocy. Relacja komplementarna zakładająca występowanie pełnosprawnych modeli w charytatywnych pokazach i bierność osób z niepełnosprawnością oraz postrzeganie ich jako biorców pomocy jest relacją niepożądaną i umacniającą stereotypy, natomiast druga relacja komplementarna sprzyja osłabianiu stereotypów i występowania dyskryminacji wobec osób z niepełnosprawnością.

Wpis „Piękno jest w każdym z nas” (<https://olgakomorowska.pl/home/zespol/374-projekt-piekno.html>, dostęp: 12.04.2021) ukazuje projekt i przebieg kampanii społecznej o tym samym tytule, której twarzą stała się córka autorki blogu. Olga Komorowska podkreślała, że kampania przyczyniła się do szerzenia świadomości społecznej na temat zespołu Downa, ponieważ miała ona bardzo szeroki odzew – codziennie pojawiało się wiele zdjęć w mediach społecznościowych z hasztagiem #pieknojestwkażdymznas. Akcja mogła się udać dzięki jej organizatorowi M. Soczewińskiemu, który na co dzień jest fryzjerem i zauważył wagę budowania świadomości na temat osób z niepełnosprawnością w Polsce. Dostrzegł on różnicę między Polską a Anglią w tej sferze i chciał działać, by niwelować tę niekorzystną rozbieżność. Na podstawie niniejszego wpisu opracowano kwadrat semiotyczny, który ukazuje zależności między tworzeniem kampanii społecznych z udziałem osób z zespołem Downa lub z udziałem osób pełnosprawnych a budowaniem świadomości społecznej lub pogłębianiem stereotypowego podejścia do osób z niepełnosprawnością (por. rys. 8).

Relacja komplementarna między stworzeniem kampanii z udziałem kobiety z zespołem Downa a budowaniem świadomości społecznej na temat niepełnosprawności intelektualnej jest zależnością pożądaną społecznie, natomiast druga relacja komplementarności stanowi niekorzystny układ, ponieważ tworzenie kampanii ukazujących osoby z niepełnosprawnością w sposób stereotypowy pogłębia sposób schematycznego ich traktowania. Relacje sprzeczności ukazują, że niemożliwe jest budowanie świadomości społecznej o niepełnosprawności poprzez tworzenie kampanii społecznych opartych na stereotypowym wizerunku osób z niepełnosprawnością. Ponadto ukazanie kobiety z zespołem Downa jako twarzy kampanii wyklucza pogłębianie stereotypowego podejścia do osób z niepełnosprawnością, ponieważ ukazuje się wtedy rzeczywisty obraz osoby z niepełnosprawnością.

Rysunek 8. Kwadrat semiotyczny na podstawie wpisu na blogu pt. „Piękno jest w każdym z nas”

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie i wnioski

Analiza wpisów na blogu prowadzi do wniosku, iż blog „Człowiek obok nas” Olgi Komorowskiej ma potencjał w zakresie osłabiania praktyk dyskryminacyjnych wobec osób z niepełnosprawnością. Wskazane obszary, czyli podmiotowe traktowanie, uznawanie różnorodności i traktowanie osób z niepełnosprawnością jako aktywnych aktorów życia społecznego, przełamują stereotypowe, schematyczne i krzywdzące podejście do osób z niepełnosprawnością. Wpisy na blogu ukazują ważność traktowania tych osób w sposób podmiotowy poprzez umożliwianie podejmowania własnych decyzji, okazywanie i promowanie szacunku wobec osób z niepełnosprawnością oraz właściwego wypowiedania się o nich i do nich. Ponadto aprobatą różnorodności promowana przez autorkę blogu jest sygnałem, że nie tylko osoby z niepełnosprawnością są odmienne, ale każdy człowiek jest inny, co ma swoje zalety. Wpisy dotyczące działań matki i córki są niezbitym dowodem na aktywność społeczną osób z niepełnosprawnością i ukazują jej ważność w kontekście osłabiania praktyk dyskryminacyjnych, dlatego że aktywność ta jest złamaniem stereotypu biernego niepełnosprawnego. Istotne jest, że fałszywe przekonania opisywane w tekstach na blogu są odzwierciedleniem społecznych ustaleń na temat niepełnosprawności a postawa zarówno autorki blogu, jak i jej córki są sprzeciwem wobec nich. Przekaz blogu jest pozbawiony oceny i stereotypizacji oraz ukazuje rzeczywisty obraz życia osoby z nie-

pełnosprawnością. Działania podejmowane przez obie kobiety i treści zawarte na blogu mogą przyczynić się do zmiany społecznej, gdyż autorka blogu wspiera pozytywne postawy społeczne wobec osób z niepełnosprawnością, buduje świadomość społeczną na ten temat i merytorycznie uzasadnia podejmowane kwestie.

Bibliografia

- Białopiotrowicz E., Kojkoł J. (2010), *Stereotypy i uprzedzenia w środowisku studentów Akademii Marynarki Wojennej*, Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej, 4.
- Bieganowska A. (2005), *Model niepełnosprawności w mediach a postawy wobec osób niepełnosprawnych*, Szkoła Specjalna, 5.
- Chodkowska M. (2010), *Źródła stereotypów niepełnosprawności i osób nią obciążonych w kręgu kultury europejskiej* [w:] *Stereotypy niepełnosprawności: między wykluczeniem a integracją*, red. M. Chodkowska, S. Byra, Z. Kazanowski, D. Osik-Chudowolska, M. Parchomiuk, B. Szabała, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Cudak H. (2010), *Odpowiedzialność rodziców za losy dzieci jako ważny element kultury pedagogicznej* [w:] *Odpowiedzialność rodzicielska jako wartość Teoria i praktyka*, red. U.B. Kazubowska, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń.
- Cytowska B. (2012), *Trudne drogi adaptacji. Wątki emancypacyjne w analizie sytuacji dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną we współczesnym społeczeństwie polskim*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Doroszuk J. (2014), *„Blogujące” rodziny wychowujące dzieci z niepełnosprawnością: perspektywa wejścia w pole badawcze*, Niepełnosprawność, 13.
- Globan-Klas T. (2004), *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Hulek A. (1991), *Rola środków masowego przekazu w rehabilitacji inwalidów* [w:] *Środki masowego przekazu a człowiek niepełnosprawny*, red. A. Hulek, Materiały Międzynarodowego Sympozjum TWK, Warszawa 23–25 września 1987.
- Januszek H. (2006), *Ocena skuteczności projektu „Praca dla każdego niepełnosprawnego – kampania medialna” Raport z badania*, Opinia Agencja Badań Rynku.
- Jarzębińska A. (2018), *Wybrane psychopedagogiczne aspekty opieki i pielęgnowania dziecka z letalnym zespołem genetycznym*, Wychowanie w rodzinie, 1.
- Kołaczek B. (2008), *Zakaz dyskryminacji osób niepełnosprawnych*, Polityka Społeczna, 8.
- Kozinets R. V. (2012), *Netnografia: badania etnograficzne online*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kowalik S. (1999), *Psychospołeczne podstawy rehabilitacji osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Śląsk, Katowice.
- Krause A. (2004), *Człowiek niepełnosprawny wobec przeobrażeń społecznych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Lisowska-Magdziarz M. (2019), *Znaki na uwięzi. Od semiologii do semiotyki mediów*, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Majer A., Nawrocka A. (2017), *Problematyka niepełnosprawności w telewizyjnych bajkach dla dzieci*, Niepełnosprawność, 26.
- Nowak A. (2010), *Dyskryminacja osób niepełnosprawnych*, Polityka Społeczna, 10.

- Niewiadomy A. (2017), *Semiotyka jako metoda badania rzeczywistości społecznej. Analiza tekstów wizualnych z obszaru mediów, mody i reklamy* [w:] *Analiza dyskursu publicznego. Przegląd metod i perspektyw badawczych*, red. M. Czyżewski, M. Otrocki, T. Piekot, J. Stachowiak, Sedno Wydawnictwo Akademickie, Warszawa.
- Olcoń-Kubicka M. (2003), *Blog jako dokument osobisty – specyfika dziennika prowadzonego w Internecie*, https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/1442/Blog%20jako%20dokument%20osobisty_Olco%C5%84_Marta.pdf?sequence=1 [dostęp: 05.12.2020].
- Sadowska S. (2013), *W kręgu myślenia o wzroście osobistej i społecznej odpowiedzialności – głos pedagogiki specjalnej w polu zmiennych skrzyżowań polityki i pedagogiki*, Szkice Humanistyczne, 1.
- Seweryn J., Godula A. (2019), *Zakłady stacjonarne pomocy społecznej w 2018 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/zaklady-stacjonarne-pomocy-spolecznej-w-2018-roku,18,3.html> [dostęp: 26.11.2020].
- Struck-Pregończyk M. (2013), *Wizerunek osób niepełnosprawnych w środkach masowego przekazu – zarys zjawiska*, Kwartalnik Internetowy „Komunikacja społeczna”, 4.
- Walter N. (2016), *Medialny wizerunek dzieci w spektrum zaburzeń autystycznych (ASD) kreowany przez rodziców blogerów*, „Przegląd Badań Edukacyjnych”, 2, Toruń.
- Więckowska K. (2010), *Obraz niepełnosprawności w filmach rysunkowych dla dzieci*, Szkoła Specjalna, 2.
- Winczorek P. (2000), *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Wydawnictwo Liber, Warszawa.
- Wlazło M. (2015), *„We własnym imieniu” – autonomia i samorzecznictwo osób niepełnosprawnych wobec wyzwań kultury (neo)liberalnej*, Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej, 19.
- Zielińska J. (2011), *Internet jako medium wspierając rodzinę dziecka niepełnosprawnego*, <http://ktime.up.krakow.pl/symp2011/referaty2011/zielinska.pdf> [dostęp: 25.04.2020].

Akty prawne

Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2019 r. poz. 361 z późn. zm.)